Nr 110.

Ankom till Riksdagens kansli den 29 april 1913 kl. 4 e. m.

Utlåtande, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående undersökning rörande lämpligheten av det nuvarande sättet för utarrendering av kronans jordegendomar m. m.

(2:a Avd.)

I en inom Andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 97, hava herrar *Nilsson* i Tånga och *Thorsson* hemställt, att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om undersökning dels huruvida det nuvarande sättet för utarrendering av kronans jordegendomar innebure tillräcklig garanti för statsintressets tillgodoseende, dels ock huruvida den kronan åliggande byggnadsskyldigheten och kronoarrendator tillerkända optionsrätten kunde vara i behov av en revision.

Till stöd härför har anförts följande:

»Kronans jordbruksdomäner representera ett synnerligen stort värde, taxeringsvärdet utgjorde 1911 59,666,600. Många av dessa kronoegendomar torde för jordbruksändamål icke ha så stort värde, men största delen får anses som synnerligen värdefulla och ägnade att *kunna* bereda statsverket avsevärda inkomster. Ser man emellertid på det ekonomiska resultatet för kronans vidkommande av dessa utarrenderade jordegendomar är valutan synnerligen klen. Statens domäner gåvo 1911 icke ens 3 procent på taxeringsvärdet.

Att fel i ena eller andra avseendet i förvaltningen av dessa kronans domäner föreligger torde vara uppenbart, ty åtminstone i allra sydligaste delarna av vårt land finnas kronan tillhöriga jordegendomar av så pass

värdefull beskaffenhet, att de påtagligen borde ge statsverket en ansenligt högre nettobehållning än vad fallet nu är. Hur det ställer sig med denna nettobehållning i de särskilda fallen kan ju icke avgöras, då inkomster och utgifter icke bokföras för varje särskild domän. För att få klarhet däri anhöll ju emellertid i skrivelse till regeringen 1912 års Riksdag om vidtagande av åtgärder i syfte att bokföringen ordnas så att därigenom kan vinnas överskådlighet och tillförlitligare kännedom om det ekonomiska utbytet från dessa jordegendomar.

Andra och mera vitt omfattande åtgärder böra dock vidtagas. Sålunda torde behöva tagas under sorgfällig prövning, huruvida det nuvarande sättet för utarrendering lämnar nödig garanti för att arrendevärdet blir sådant att det tillfredsställer rimliga anspråk från statens sida och i övrigt motsvarar orts- och tidsförhållanden, huruvida optionsrätten i dess nuvarande form möjligen föranleder till missbruk med ty åtföljande förlust för kronan. Vidare borde utrönas huruvida icke statens nybyggnadsskyldighet, över vilken enligt vårt förmenande icke övas tillräcklig kontroll från statsmaktens sida, kunde begränsas. Genom bättre anordningar i förenämnda hänseende kan med största grad av sannolikhet antagas, det kronan kunde beredas avsevärt högre inkomster från sina jordegendomar.

Vid ny utarrendering av en kronans jordbruksdomän tillgår vanligen så, att domänintendenten med biträde av särskilda personer viss tid före arrendetidens utgång företager arrendeuppskattning. Vilka grunder man följer vid denna arrendeuppskattning är svårt att avgöra. Granskar man den förteckning över statens utarrenderade jordegendomar som årligen tillställes Riksdagen, och vilken redogörelse även angiver tiden för utarrendering, arrendebeloppen o. s. v. för respektive egendomar, blir man något tveksam om vilka grunder som följts vid arrendeuppskattningen, då arrendebeloppen med hänsyn till jordens beskaffenhet, dess läge i kommunikationsavseende och allmänna arrendepriserna i orten äro över hövan låga. Vi kunde till belysande av detta i denna förteckning peka ut en hel del kronoegendomar av Skånes bästa jord, i vete- och betodlingsdistrikt, där arrendevärdet satts så lågt som till 15—20, i enstaka fall 25 kronor och något däröver per tunnland, d. v. s. med hänsyn till arrendepriserna i orten bortåt halva arrendevärdet. Sålunda finnes i Malmöhus län en kronans egendom på mellan 2—300 tunnlands areal utarrenderad till 15 kronor per tunnland, där innehavaren varit erbjuden 30,000 kronor i avträde, som dock icke ansågs tillräckligt. För en annan egendom om cirka 150 tunnlands areal har innehavaren för 10 år sedan betalat 25,000 kronor i avträde,

en annan åter om 90 tunnlands areal och arrendebeloppet cirka 18 kronor per tunnland har under senaste åren skiftat innehavare tvenne gånger och sammanlagt i avträde erlagts 24,000 kronor, en fjärde åter om 70 tunnlands areal och arrendeavgifter 18 kronor per tunnland, för denna har under 23 år i avträde erlagts 23,000 kronor, detta endast som en liten axplockning i högen. Exemplen kunde mångfaldigas. Det hör också till ordningen eller riktigare oordningen för dagen att i tidningar se tillkännagivande, som följande, klippt ur en tidning för innevarande år: *Kronoegendomar,* 260 tunnland, *ståtliga åbyggnader* 1,700 kronor årligt arrende, jämte avträdesskilling, 17 år kvar. Dito 267 tunnland, varav 200 tunnland odlad, årligt arrende 1,200 kronor under 19 år jämte avträdesskilling. Till sådant behöves knappast några kommentarier. Kronan utarrenderar sin jord till ett frappant lågt pris, bygger ståtliga åbyggnader åt innehavaren, varför skulle icke denna begagna sig av tillfället att skaffa sig förmögenhet — på statens bekostnad. Och några svårigheter att få överlåtelse möta sällan. Dessa kronans arrendeegendomar äro också, trots de höga avträdesbeloppen, synnerligen eftersökta. Det är lätt att räkna ut avträdesbeloppet per tunnland, vilket belopp, i de flesta fall, plus arrendeavgiften utgör egendomens reala arrendevärde. Det förefaller som om detta kommersande med kronans egendomar samt de höga avträdesbeloppen, som tvivelsutan icke kunna vara för vederbörande domänintendenter obekanta, borde ha påkallat uppmärksamheten. Att man vid arrendeuppskattningen icke tager tillräcklig hänsyn till orts- och tidsförhållandena med avseende på jordens arrendevärde är uppenbart.

Till detta kommer nu, under vissa förutsättningar, angivna i kungl. kungörelsen den 31 december 1909 angående förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner, innehavarens optionsrätt, som utesluter offentlig tävlan om den egendom, som skall för nytt arrende upplåtas, innehavaren har förmånsrätt till det föreslagna arrendepriset. I nittionio fall av hundra torde han, eller om han med döden avgått, hans därtill berättigade arvingar begagna sig av denna förmånsrätt, även om han eller de icke ha för avsikt att bruka egendomen, ty vid lägligt tillfälle kan det beredas en större vinst vid överlåtelse. Och ofta är det äldre personer, änka eller änkling i ekonomiskt god ställning, men oförmögen att själv bruka egendomen, som i spekulationssyfte på sig förnyar arrendet. Det torde ifrågasättas, om icke denna optionsrätt borde inskränkas till att gälla förmånsrätt till vid offentlig auktion avgivna högsta anbudet.

Vad kronans nybyggnadsskyldighet angår är denna i närmaste

överensstämmelse med lagen om nyttjanderätt till fast egendom. Men även här borde övervägas om icke ändrade bestämmelser äro nödiga. Staten uppför vid större egendomar alldeles för dyra husbyggnader och domänstyrelsens kontroll i detta avseende torde vara inskränkt till det rent tekniska. En praktisk lantman är alltid försiktig i fråga om nedläggande av kapital i åbyggnader och iakttager i regel därvid den största sparsamhet. Vid statens jordbruksdomäner tillgår det så att samtidigt med arrendeuppskattning tredje året före arrendetidens utgång uppgöres förslag till nybyggnad under de första fem arrendeåren, under de sista femton åren beredes arrendatorn ersättning genom arrendeavdrag.

Dessa byggnadsförslag uppgöras ofta i en hast utan att vara så väl övertänkta eller motiverade. Exempel finnas på att en arrendator mot vad han för egendomens skötsel ansett nödigt påtvingats nybyggnad. Ofta överlåtes egendomen och den nye innehavaren finner sig ofördelaktigt bunden, då han icke deltagit i vare sig plan- eller kostnadsberäkning, där han icke rent av anser nybyggnad onödig. Det synes som om äldre bestämmelser om avsättande av viss årlig procent av arrendebeloppet att i mån av behov användas för nybyggnad vore vida bättre avpassade efter förhållandena vid ett lantbruk, där arrendatorn först efter moget beprövande och förefintliga behov fick framställa nybyggnadsförslag. En liknande anordning med skyldighet för arrendatorn att tillskjuta visst belopp årligen torde kunna bereda kronan avsevärda lättnader.

Då vi härmed draga denna fråga under Riksdagens prövning, ha vi ingalunda därmed avsett att försvåra utkomstmöjligheterna för kronans arrendatorer, d. v. s. dem som övertagit en kronans egendom för att bruka densamma i och för sin utkomst. Men det ligger i sakens natur, att där detta icke är fallet, utan motivet den rena spekulationen att genom ett högt avträdesbelopp skaffa sig en i de flesta fall fullkomligt oförtjänt vinst, Riksdagen i görligaste mån bör förekomma detta. Kronans egendomar böra minst av allt vara föremål för spekulation.»

Utskottet. Såsom av motionärerna påpekas och jämväl av 1909 års riksdagsrevisorer i deras till Riksdagen avgivna berättelse angående granskningen av statsverkets tillstånd framhållits, kan det ekonomiska utbyte, som staten för närvarande erhåller av sina utarrenderade jordbruksdomäner, icke anses tillfredsställande. Visserligen bör vid bedömandet av frågan om kronodomänernas verkliga räntabilitet hänsyn tagas icke blott till storleken av de influtna arrendemedlen utan jämväl till de icke obetydliga summor, som till statsverket årligen inflyter genom försäljningar och avverkningar av skogseffekter från de ofta under skogsstatens vård och

förvaltning ställda skogsmarkerna till samma domäner ävensom till de besparingar, som för staten uppstå därigenom, att arrendatorerna intill senare tid i regel haft att erlägga kommunalutskylderna jämväl för dylika i huvudsak av staten utnyttjade skogar. Men även med avseende fästat å nu berörda förhållanden lärer det enligt utskottets uppfattning icke kunna förnekas, att statens jordbruksdomäner icke för närvarande tillföra statsverket de inkomster, som med en rationell och ändamålsenlig förvaltning av desamma borde vara möjliga att uppnå.

Detta torde enligt utskottets förmenande förnämligast bero dels därpå, att arrendeavgifterna, särskilt med hänsyn till de betydande fördelar i form av optionsrätt, ersättning för nybyggnad m. m., som arrendatorerna åtnjuta, i allmänhet äro anmärkningsvärt låga, dels ock därpå, att de betingade arrendeavgifterna icke i sin helhet inflyta till statsverket utan författningsenligt avkortas med de icke sällan synnerligen betydande belopp, som till arrendatorerna utgå såsom ersättning för verkställda nybyggnader.

Att staten ofta nog icke av de utarrenderade jordbruksdomänerna erhåller så höga arrendebelopp, som med hänsyn till ortsförhållandena kunna anses påkallade, bestyrkes enligt utskottets mening därav att, såsom jämväl av motionärerna framhållits, vid överlåtelser av kronoarrenden under löpande arrendeperioder åtminstone i vissa delar av landet avträdaren icke sällan av tillträdaren fordrar och erhåller så betydande mellanavgifter, att desamma måste anses avsevärt överstiga den ersättning, varpå avträdaren i dylika fall skäligen kan göra anspråk. Påfallande är även, i huru hög grad arrendeinkomsterna av statens jordbruksdomäner fluktuera i förhållande till egendomarnas taxeringsvärden. En granskning av de av domänstyrelsen årligen uppgjorda förteckningarna över de under styrelsens förvaltning ställda, staten tillhöriga jordbruksdomänerna giver vid handen, att dessa fluktuationer till och med äro så betydande, att, medan för vissa egendomar erhålles ett årligt bruttoarrende av ända till 100 kronor per 1,000 kronors taxeringsvärde, andra åter för samma taxeringsvärde icke ens lämna 5 kronors årligt arrende. Att fluktuationer måste förekomma, ligger visserligen i sakens natur, då arrendebeloppens höjd givetvis bestämmas av en mångfald för olika tider och orter vitt skilda faktorer. Sådana faktorer äro t. ex. egendomarnas olika belägenhet och storlek, de klimatiska förhållandena, de ekonomiska konjunkturerna vid tidpunkten för egendomarnas utarrenderande, de olika i egendomarna ingående ägoslagens inbördes förhållande och särskilt det värde, varmed skogsmark, till vilken arrendatorn allenast äger viss begränsad nyttjanderätt, ingår i taxeringsvärdet, m. m., var-

jämte slutligen bör beaktas, att taxeringsvärdena själva betydligt variera å olika orter, så att, medan de i vissa taxeringsdistrikt i det närmaste uppgå till de verkliga värdena, de i andra distrikt avsevärt understiga dessa. Trots allt detta är emellertid den oerhört ringa stabiliteten i arrendebeloppen ägnad att tilldraga sig uppmärksamhet, och med fog torde kunna ifrågasättas, huruvida icke en av huvudanledningarna till de påfallande stora olikheterna i arrendeinkomsterna av i samma ort belägna, till synes tämligen jämförbara kronoegendomar är att söka i det sätt, varpå arrendeuppskattningarna företagas. Bristen på en bestämd ledande och genomgående princip vid dessa uppskattningsförrättningar är enligt utskottets förmenande i ögonen fallande, och såsom ett önskemål måste framstå att genom införande av verklig metod och planmässighet i uppskattningarna kunna uppnå större enhetlighet och därmed också riktigare resultat än vad för närvarande ofta nog torde vara fallet.

Att förhållandena kunnat utveckla sig på ovan angivet sätt torde, såsom motionärerna antytt, i icke ringa mån vara att tillskriva den enligt gällande bestämmelser arrendator och hans rättsinnehavare i regel tillförsäkrade optionsrätten vid förnyad utarrendering, innebärande berättigande för dem att, innan arrendet utbjudes å auktion, om de så önska, övertaga detsamma till det fastställda arrendevärdet. Då, enligt vad erfarenheten utvisar, arrendatorerna och deras rättsinnehavare endast i undantagsfall underlåta att begagna sig av den i allmänhet såsom särdeles värdefull betraktade optionsrätten, kommer bestämmandet av arrendeavgifterna i de flesta fall att så gott som helt och hållet bero på de i arrendeuppskattningen deltagande personernas subjektiva uppfattning av egendomarnas arrendevärden, vilka sålunda komma att bestämmas på ett sätt, som giver mindre säkra garantier för ett riktigt resultat än som bort kunna vinnas, därest rum i någon mån lämnats jämväl för den fria konkurrensen. Om det sålunda icke torde kunna förnekas, att optionsrätten i sin nuvarande form i viss mån varit ägnad att befordra den spekulation i arrendeöverlåtelser, som, enligt vad ovan sagts, i vissa trakter av landet ägt rum, anser sig utskottet likväl icke — med hänsyn till de betydande fördelar såväl för staten som för den enskilde, vilka äro förenade med optionsrättens bibehållande — böra förorda avskaffandet av berörda rätt. Utskottet har med vad ovan anförts allenast velat betona önskvärdheten av att genom lämpliga modifikationer i avseende å optionsrättens utövning eller annorledes såvitt möjligt förebyggas, att arrendatorerna i spekulationssyfte utnyttja den privilegierade ställning, optionsrätten för närvarande giver dem.

Till förminskande å nettoavkastningen av statens jordbruksdomäner medverka, såsom förut antytts, jämväl de nuvarande anordningarna i avseende å nybyggnadsförhållandena vid egendomarna. I regel drabbar kostnaden för all å egendomarna erforderlig nybyggnad i huvudsak staten själv, vilken, sedan byggnaderna vid hållen besiktning befunnits vara av vederbörande arrendator uppförda i enlighet med fastställd plan, genom avkortning å efterföljande års arrendeavgifter bereder arrendatorn ersättning för den beräknade kostnaden för byggnadernas uppförande. Härvid göres allenast avdrag för den vanligen till visst procenttal av de beräknade nybyggnadskostnaderna uppskattade nyttan för arrendatorn av de uppförda byggnaderna under den återstående arrendetiden, så att, om exempelvis denna nytta beräknats till 2 procent av nybyggnadssumman och fem år ännu återstå av arrendetiden, 10 procent av hela byggnadskostnaden komma att stanna å arrendatorn. Icke utan skäl klagas det över, att denna staten till allra största delen åvilande nybyggnadsskyldighet under nuvarande förhållanden konsumerar en så avsevärd del av arrendeinkomsterna, att nettoavkastningen även av ypperligt belägna och i övrigt förstklassiga jordegendomar mången gång bliver synnerligen ringa.

Då arrendatorerna endast i så obetydlig grad behöva deltaga i nybyggnadskostnaderna, ligger det också nära till hands att antaga, att kraven på nybyggnader såväl kvantitativt som kvalitativt bliva betydligt större än vad fallet skulle vara, därest arrendatorerna vore skyldiga att helt och hållet eller åtminstone i någon större omfattning bestrida berörda kostnader. En omständighet särskilt ägnad att belysa önskvärdheten av, att byggnadsverksamheten å statens jordbruksdomäner icke erhåller alltför stora dimensioner, är enligt utskottets mening jämväl den alltjämt fortskridande utvecklingen i riktning mot ett sönderstyckande av berörda domäner i mindre, för småbruk lämpade lotter. Det torde knappast behöva påpekas, hurusom, därest egendomen är bebyggd med stora och dyrbara åbyggnader, ett dylikt sönderstyckande avsevärt försvåras, och ifall detsamma ändock kommer till stånd, mången gång för kronan medför förluster, vilka med en försiktigare byggnadspolitik varit möjliga att undvika. Utskottet har under sådana omständigheter ansett sig böra ifrågasätta, huruvida icke en omläggning av nu gällande grunder i avseende å nybyggnadsskyldigheten å kronodomänerna i ovan antydd riktning lämpligen kunde äga rum; och tillåter sig utskottet härutinnan hänvisa till förhållandena vid de ostridigt väl förvaltade, Uppsala universitet tillhöriga jordegendomarna, i fråga om vilka, enligt vad utskottet inhämtat, nybyggnadsskyldigheten, bestämd för hela arrende-

perioden redan vid arrendekontraktets upprättande, i regel utan någon ersättning lagts å vederbörande arrendatorer.

I detta sammanhang torde förtjäna framhållas, att, enligt vad utskottet inhämtat, de av chefen för jordbruksdepartementet jämlikt nådigt bemyndigande den 10 juni 1912 tillkallade sakkunniga för verkställande av utredning om upplåtelse av kronojord till egna hem planlagt insamling av ett omfattande statistiskt material rörande bland annat förhållandena å kronans jordbruksegendomar samt för dylikt ändamål stå i begrepp att angående varje särskild dylik egendom till vederbörande utsända tryckta frågeformulär, med begäran om upplysningar i en mångfald olika, för de sakkunnigas arbete betydelsefulla avseenden. Särskild hänsyn har vid uppgörandet av berörda formulär tagits till önskvärdheten att erhålla noggrann kännedom om byggnadsförhållandena å de olika egendomarna. Sålunda komma att i skilda kolumner begäras uppgifter om de å egendomarna befintliga byggnadernas antal, beskaffenhet, värden, kostnaden för deras uppförande, beräknad nybyggnadskostnad för de närmaste tio åren m. m., ävensom angående beloppet av de avkortningar å arrendeavgifterna, varav arrendatorn redan kommit eller under den återstående delen av arrendetiden kan komma i åtnjutande på grund av å egendomen verkställda nybyggnader. Det material, som av ovannämnda sakkunniga sålunda insamlas, torde komma att erbjuda stort intresse jämväl för bedömandet av de i den nu föreliggande motionen berörda frågorna och vid en eventuell, i enlighet med motionärens förslag igångsatt undersökning angående åtgärder till höjande av kronodomänernas räntabilitet lämpligen kunna tjäna till ledning vid utredandet av möjligheterna för ett överflyttande i mer eller mindre vidsträckt omfattning å vederbörande arrendatorer av skyldigheten att vidkännas kostnaderna för nybyggnaden å statens domäner.

Av vad sålunda anförts framgår, att utskottet i likhet med motionärerna finner de nuvarande förhållandena i avseende å förvaltningen och utarrenderingen av statens jordbruksdomäner i åtskilligt lämna rum för anmärkningar. Även om de av motionärerna framdragna fallen av särskilt starkt framträdande missförhållanden måhända icke få generaliseras, kvarstår dock, att nettoavkastningen av statens jordbruksegendomar är så anmärkningsvärt låg, att det med fog lärer kunna antagas, att det nuvarande förvaltnings- och utarrenderingssystemet icke medför tillräcklig garanti för statsintressets behöriga tillgodoseende. Utan att i vidare mån än ovan skett inlåta sig på de speciella åtgärder, som från statens sida i ena eller andra avseendet kunna vara att

vidtaga, anser sig utskottet därför böra biträda motionärernas förslag om en grundlig och allsidig undersökning av nu berörda förhållanden.

Utskottet får sålunda hemställa,

att Riksdagen, i anledning av förevarande motion, må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, huruvida icke genom förändrade bestämmelser i avseende å sättet och villkoren för utarrendering av kronans jordbruksdomäner statens intresse i fråga om avkastningen från dessa domäner må kunna bättre än hittills tillgodoses.

Stockholm den 28 april 1913.

På jordbruksutskottets vägnar:

GÖSTA TAMM.

Närvarande: herrar Tamm, Odelberg, frih. De Geer, Paulson, Fahlén, Lindblad, Ericsson, Lundell, Kronlund, Andersson, Hellström, Ingeström, Lundström, Nilsson i Tånga, Bosson och Berglund.

Reservationer:

av *E. A. Lindblad*, *P. O. Lundell* och *H. Andersson*, vilka anfört:

»Utarrenderingen av kronans domäner sker nu i sådant syfte, att arrendatorerna skola utgöra en något så när burgen klass, som väl förvaltar och sköter kronans jordkapital. Till den ändan har *optionsrätten* införts, som medgiver en arrendator, som väl skött arrendet under minst 5 år tillbaka, företrädesrätt att vid arrendeledighet återfå arrendet till *uppskattningsvärdet,* utan auktion. Denna optionsrätt — som dock icke alltid begagnas — har tidtals varit borttagen, men på grund av ledsamma erfarenheter å nyo blivit införd. Att nu på nytt experimentera med dess borttagande borde knappast komma i fråga, då man så nyligen som år 1909 till och med vid *försäljning* av torp och lägenheter från kronans domäner funnit sig böra medgiva brukaren med minst 5 års väl vitsordad arrendetid *optionsrätt att köpa.*

Rättesnöret för domänuppskattningen — varvid utom domänintendenten tjänstgöra de av landsting och hushållningssällskap valde ledamöterna, som gjort sig särskilt kända för oväld och kunnighet i jordbruk — blir givetvis kännedomen om ortsförhållandena och jämförelsen med vad enskild jord av motsvarande godhet betingar vid arrende. Den enskilde har emellertid en anpassningsförmåga, som ej står domänförvaltningarna till buds, något som bland annat karakteriseras därav, att uppskattningarna nu ske redan 3 år i förväg, i enstaka fall än längre. *Sanningen är därför, att kronan ej lämpar sig till arrendegivare i stort och att den klokaste åtgärden är att sälja så mycket som möjligt av kronans jordbruksdomäner.*

Att uppskattningen i regel ej torde vara *för låg* styrkes därav, att Kungl. Maj:t och Riksdagen mer än en gång besvärats med framställningar om tillfällig nedsättning av arrendena; Riksdagen har ock bifallit rätt för viss tid att uppsäga arrendena samt en gång medgivit allmän nedsättning för visst år; förhållandet kan väl även visas därav, att vid försäljning — som ju mestadels skett medels auktion — ofta nog 3 auktioner fått tillgripas för att uppnå det åsatta saluvärdet och att egen-

domen mången gång sålts betydligt under detsamma därför att arrendevärdet varit än lägre; endast för skogsegendomar, som i regel framkalla större spekulationslusta, torde köpeskillingarna väsentligen överstiga uppskattningsvärdet.

Statistiska centralbyråns senaste statistik från arrendeåret 1910—1911 påvisar många intressanta erfarenheter. Till belysning av förhållandena få vi härmed åberopa följande 2 tabeller.

Tab. I. Utarrenderade egentliga jordbruksdomäners medelarrendebelopp per hektar tomt och åker samt per taxeringsvärde av 1,000 kronor ävensom medelareal per årligt arrendebelopp om 100 kronor brutto, arrendeåret 1910—1911.

Län	Egentliga jordbruksdomäners medelarrendebelopp per							
	hektar tomt och åker				taxeringsvärde av 1,000 kronor			
	Brutto		Med avdrag för beviljade avkortningar		Brutto		Med avdrag för beviljade avkortningar	
	Länets nummer	Kronor	Länets nummer	Kronor	Länets nummer	Kronor	Länets nummer	Kronor
Stockholms	11	23·62	7	20·72	10	35·36	5	31·01
Uppsala	15	19·29	15	15·68	6	37·60	8	30·57
Södermanlands	14	20·18	14	16·44	12	35·22	10	28·69
Östergötlands	9	24·82	11	19·35	8	36·38	11	28·36
Jönköpings	3	32·61	3	28·71	1	41·53	1	36·57
Kronobergs	5	29·66	5	26·77	15	34·24	6	30·91
Kalmar	12	22·49	12	17·20	3	39·27	9	30·03
Gottlands	18	17·21	18	13·14	9	35·55	15	27·14
Blekinge	2	33·53	2	33·53	16	30·59	7	30·59
Kristianstads	7	25·06	8	20·50	5	37·92	4	31·03
Malmöhus	6	29·55	6	23·21	11	35·32	14	27·74
Hallands	17	17·79	16	13·29	17	30·40	17	22·76
Göteborgs o. Bohus	8	24·87	9	20·15	13	34·54	13	27·99
Älvsborgs	19	16·28	22	9·64	14	34·28	18	20·31
Skaraborgs	16	17·93	19	12·57	2	40·00	12	28·05
Värmlands	22	12·56	21	10·41	19	22·30	19	18·47
Örebro	10	23·63	10	20·02	7	37·39	3	31·68
Västmanlands	13	20·35	13	16·52	4	39·19	2	31·81
Kopparbergs	21	12·92	20	11·69	21	16·88	21	15·27
Gävleborgs	4	31·74	4	28·48	20	17·40	20	15·62
Västernorrlands	—	—	—	—	—	—	—	—
Jämtlands	20	15·30	17	13·15	22	13·17	22	11·32
Västerbottens	1	35·51	1	35·51	18	25·18	16	25·18
Norrbottens	—	—	—	—	—	—	—	—
Hela riket arrendeåren 1910—1911	—	**23·43**	—	**18·52**	—	**36·11**	—	**28·54**
1907—1908	—	23·15	—	18·90	—	36·09	—	29·47

Tab. 8. Utarrenderade egentliga jordbruksdomäner, fördelade efter arrendebelopp per taxeringsvärde av 1,000 kronor, arrendeåret 1910—1911.

Län	Antal domäner med årligt arrendebelopp per taxeringsvärde av 1,000 kronor om															Summa domäner
	högst 5 kr.	5—10 kr.	10—15 kr.	15—20 kr.	20—25 kr.	25—30 kr.	30—35 kr.	35—40 kr.	40—45 kr.	45—50 kr.	50—60 kr.	60—70 kr.	70—100 kr.	mer än 100 kr.	ej känt	
Stockholms	1	—	2	2	4	5	9	14	12	13	5	2	—	2	1	**72**
Uppsala	—	—	—	—	5	4	16	21	23	10	7	—	—	—	—	**86**
Södermanlands	—	—	—	—	9	11	22	18	25	9	11	—	1	—	1	**107**
Östergötlands	—	1	—	—	6	25	48	53	34	16	13	2	2	—	2	**202**
Jönköpings	2	—	—	5	2	9	17	33	32	21	20	10	3	1	1	**156**
Kronobergs	—	1	2	6	2	10	13	7	11	3	8	14	—	—	2	**79**
Kalmar	—	—	—	2	6	13	11	19	12	16	10	2	—	1	1	**93**
Gottlands	—	—	—	—	4	—	3	—	—	—	1	—	—	—	—	**8**
Blekinge	—	—	—	—	—	3	—	3	—	—	—	—	—	—	—	**6**
Kristianstads	—	—	1	3	2	14	23	27	30	21	10	1	—	—	—	**132**
Malmöhus	—	1	2	18	3	22	52	46	30	11	8	—	—	1	2	**196**
Hallands	—	1	—	—	3	2	3	2	4	1	3	3	—	—	4	**26**
Göteb. o. Bohus	—	—	—	5	6	19	30	29	13	9	2	—	1	—	1	**115**
Älvsborgs	—	—	—	1	10	13	25	13	14	5	5	4	1	—	—	**91**
Skaraborgs	—	—	1	1	5	13	46	42	34	35	25	5	2	—	—	**209**
Värmlands	—	3	4	6	8	6	5	2	1	—	—	—	—	—	1	**36**
Örebro	—	—	—	—	—	10	12	18	14	10	6	1	—	—	—	**71**
Västmanlands	—	—	—	—	3	4	11	23	11	14	8	1	2	—	—	**77**
Kopparbergs	1	4	1	1	1	2	1	—	—	—	—	—	—	1	—	**12**
Gävleborgs	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1	**7**
Västernorrlands	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Jämtlands	—	2	5	3	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	**11**
Västerbottens	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**2**
Norrbottens	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa arrendeåret 1910—1911	**4**	**14**	**18**	**55**	**80**	**186**	**347**	**371**	**300**	**194**	**142**	**45**	**14**	**7**	**17**	[1])**1,794**
Summa arrendeåret 1907—1908	5	16	22	55	103	207	364	380	340	202	136	36	16	3	18	[2])1,903

[1]) 357 + 1,437. [2]) 408 + 1,495.

Den första tabellen utvisar för hela riket en bruttoavkastning av 3.611 procent av taxeringsvärdet, som med avdrag för nybyggnader, täckdikning m. m. utgör 2.854 procent i *netto arrende.*

Den senare tabellen giver för år 1910—1911 till resultat, att 357 egendomar kommit under 3 procent å taxeringsvärdet, under det att 1,437 egendomar givit från 3 procent upp till 6.7, ja 10 procent. De av utskottet åberopade »ostridigt väl förvaltade» *Uppsala universitet* tillhöriga jordegendomarna lämna enligt uppgift 3.4 procent nettoresultat (akademifogden är där ensam uppskattningsman); enligt tab. I ge *Upp-*

sala läns domäner respektive 3.76 procent och 3.057 procent, *Västmanlands läns* respektive 3.919 procent och 3.181 procent, *Stockholms läns* respektive 3.536 procent och 3.101 procent samt *Örebro läns* respektive 3.739 procent och 3.168 procent.

Är Riksdagen ej nöjd med de uppnådda resultaten, så tro vi för vår del, att bäst torde vara att koncentrera uppmärksamheten å behövliga ändringar i fråga om bekostandet av nybyggnad. Arrendeavdragen härför gå enligt tab. I i genomsnitt till cirka 5 kronor per hektar åker. Det kan ju antagas, att, om arrendatorn ej känner tillräckligt på sina axlar av denna för vårt land och vår tid dryga tunga, hans och hans arbetares krav på förstklassiga bostäder, fina ladugårdar, vattenledningar, cementerade gödselstäder m. m. kommer att onödigt uppdrivas. Vid eventuellt inträdande styckning kan detta dyrbara bebyggande bli till en rätt betydande nationalekonomisk förlust.

Vi hava därför med anledning av motionen inom utskottet yrkat,

att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om undersökning, huruvida den enligt kungl. kungörelsen 4 juni 1908 utbildade praxis rörande byggnadsskyldigheten kan vara i behov av revision, så att därigenom eller genom andra åtgärder högre nettoavkastning för kronan må avvinnas jordbruksdomänerna.

av *A. H. Fahlén* mot viss del av utskottets motivering; samt

av *A. T. Odelberg, P. Paulson* och *Aaby A. W. Ericsson.*